

LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN

Kulturmiljöenheten
Kersti Lilja
08-785 42 48

Bilaga

REMISS

Datum
2010-02-23

Beteckning
221-1993-21468
432-08-7020

Stockholms stad
Stadshuset
105 35 Stockholm

STOCKHOLMS STAD	
Kommunstyrelsen KF/KS Kansli	
2010-02-24	
Dnr:	013-494/2010
Till:	KL

Byggnadsminnesförklaring av Stockholms stadsbibliotek

Med anledning av att någon tillbyggnad av Stockholms stadsbibliotek nu inte blir av bedömer Länsstyrelsen att en byggnadsminnesförklaring av Stockholms stadsbibliotek bör genomföras.

Bakgrund

Länsstyrelsen har under 2009 sammankallat till möten med ett flertal representanter från kommunen för att diskutera byggnadsminnesförklaringen av Stockholms stadsbibliotek. Orsaken var att Länsstyrelsen var angelägna om att utforma skyddsföreskrifterna i samarbete med Stockholms stad. Synpunkter lämnades vid mötena och förslag till skyddsföreskrifter omarbetades efter inkomna synpunkter.

Det senaste mötet hölls 2009-03-13. Närvarande vid mötet var Mats Jonsäter (Lst), Britta Roos (Lst), Kersti Lilja (Lst), Carl-Gustaf Hagander (Lst), Ingrid Gyllfors (Fastighetskontoret), Per Söderberg (SBK), Anders Lindgren Norrmalms stadsdelsförvaltning), Berit Svedberg (Kulturförvaltningen), Mikael Faulkner (Fastighetskontoret), Inga Lundén (Stockholms stadsbibliotek), Anna-Karin Ericsson (Stockholms stadsmuseum), Ann-Charlotte Backlund (Stockholms stadsmuseum), Ingela Lind (SBK). Efter det senaste mötet beslöt Länsstyrelsen att avvakta med hela ärendet på grund av att kommunens representanter uttryckte att det med tanke på osäkerheten kring tillbyggnaden av biblioteket var en olämplig tidpunkt för en byggnadsminnesförklaring.

Då det sedan en tid står klart att tillbyggnad enligt planerna inte blir av bedömer Länsstyrelsen att en byggnadsminnesförklaring av Stockholms stadsbibliotek bör genomföras. Om en anpassning av biblioteket på grund av den uppkomna situationen ändå behöver komma till stånd kommer denna att ske i samförstånd med antikvarisk expertis och ta utgångspunkt i de kulturhistoriska värdena även utan en byggnadsminnesförklaring.

Stockholms stad och Länsstyrelsen kom den 13 november 1992 överens om en gemensam strategi för byggnadsminnesförklaring av Stockholms stads egna byggnader. Därvid uppräknades 25 byggnader, som i första hand bör byggnadsminnesförklaras, däribland Stockholms Stadsbibliotek. Vid mötet den 13 mars 2009 redogjorde Carl-Gustaf Hagander för bakgrunden till överenskommelsen med Staden. Upprinnelsen var att Länsstyrelsen byggnadsminnesförklarade

REMISS

Datum
2010-02-23

Beteckning
221-1993-21468
432-08-7020

Oscarsteatern mot stadens vilja. Beslutet överklagades upp till högsta instans, men stod fast.

Länsstyrelsen är positiv till att Stockholms stad och Länsstyrelsen tillsammans ser över överenskommelsen och listan från 1992.

Länsstyrelsen är medveten om att osäkerhet råder vad gäller eventuella kommande planer på om- och tillbyggnader av Stockholms stadsbibliotek. Länsstyrelsen bedömer att byggnadsminnesfrågan måste lösas innan eventuellt nya planer blir aktuella. Länsstyrelsen ser därför att den mest framkomliga vägen i detta läge är att skicka framtaget förslag på byggnadsminnesförklaring av Stockholms stadsbibliotek på remiss.

Förslaget till byggnadsminnesförklaring

Stadsmuseiförvaltningen utförde år 2004 på uppdrag av Stockholms stad, Gatu- och fastighetskontoret, skyddsföreskrifter för Stockholms stadsbibliotek. Förslaget till skyddsbestämmelser samt motiveringen har legat till grund för Länsstyrelsens förslag till byggnadsminnesförklaring. Förslaget är detsamma som i omgångar har diskuterats och ändrats tillsammans med representanter från kommunen under 2009.

Länsstyrelsen emotser synpunkter på föreliggande remiss skriftligen senast 2010-05-15.

Mats Jonsäter
Länsantikvarie

Kersti Lilja
Förste antikvarie

Bilaga

Förslag till byggnadsminnesförklaring av Stockholms stadsbibliotek

Kopia till

Mk (exp, kl, hla)
Riksantikvarieämbetet
Stockholms stadsmuseum

LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN

Kulturmiljöenheten
Kersti Lilja
08-785 42 48

FÖRSLAG TILL SKYDDSBESTÄMMELSER

Datum
2010-02-23

Beteckning
221-1993-21468
432-08-7020

Stockholms stad
Stadshuset
105 35 Stockholm

1 (6)

Fråga om Byggnadsminnesförklaring av Stockholms stadsbibliotek, del av Spelbomskan 16 samt tillhörande park på fastigheterna Vasastaden 2:46 – 2:51 samt 2:39, Norrholm, Stockholm

Stockholms stadsbibliotek är synnerligen märkligt ur kulturhistorisk synpunkt varför Länsstyrelsen enligt 3 kap lagen (1988:950) om kulturminnen mm, KML önskar byggnadsminnesförklara anläggningen. Följande skyddsbestämmelser föreslås.

Förslag till Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m m (KML) Stockholms stadsbibliotek, Spelbomskan 16 samt tillhörande park på fastigheterna Vasastaden 2:46 – 2:51 samt 2:39 för byggnadsminne.

Länsstyrelsen avslår väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av de intilliggande lamellhusen på fastigheterna Spelbomskan 3, 13 och 16.

Förslag till skyddsbestämmelser

För Stockholms stadsbibliotek, huvudbyggnad och basarbyggnad, gäller följande skyddsbestämmelser:

Huvudbyggnaden

1. Stockholms stadsbibliotek får inte rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Större ingrepp får inte göras i stommen. Ursprunglig planlösning får inte ändras. Ingrepp får inte göras i äldre fast inredning eller i ursprungliga ytskikt och konstnärlig utsmyckning.
3. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhåll ska utföras med sådana material och metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Basarerna

4. Basarerna får inte till sitt yttre byggas om eller på annat sätt exteriört förändras.

Omgivning/park

5. Huvudtrappan från Sveavägen, murar samt stenläggning ovan basarerna får inte ändras.
6. Parken med damm, terrasseringar, skulpturer m.m. mellan Stadsbiblioteket och Handelshögskolan, skall bevaras och underhållas så att dess kulturhistoriska värde bibehålls.

Skyddsområde

7. Det skyddsområde som markeras på bifogad karta får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras.

Om en vård- och utvecklingsplan upprättas kan Länsstyrelsen godkänna detta samt besluta om reducerad tillståndsplikt för de i vårdprogrammet föreslagna åtgärderna.

Det är av stor vikt att även lös inredning från byggnadstiden, såsom möbler och hyllor som använts i verksamheten, bevaras på ursprunglig plats för framtiden. Enligt aktuell lagstiftning kan en byggnadsminnesförklaring inte omfatta lösa inventarier.

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

En motivering till byggnadsminnesförklaringen kommer att ingå i beslutet. En sådan motivering är nödvändig, dels för att man vid tillämpningen av skyddsbestämmelserna ska kunna förstå deras syfte, dels för att man i framtiden ska kunna bedöma om ändringar av anläggningen kan tillåtas utan att det kulturhistoriska värdet går förlorat. Den läggs också till grund för prövningen vid ett eventuellt överklagande av beslut rörande ändring av byggnadsminnet.

Stadsbibliotekets monumentala huvudbyggnad, uppförd efter ritningar av Gunnar Asplund 1927-28 med vissa kompletteringar under 1930-talets första år, är ett av den moderna svenska arkitekturens stora verk, en märkesbyggnad och solitär. Den har ett särskilt intresse som det mest fullödiga exemplet på brytningstiden mellan tjugotalsklassicism och fullt utvecklad funktionalism. Den stora rotundan och den framförliggande ingångshallen med den imponerande trappan till stora biblioteksrummet, de båda till synes i oändligheten försvinnande sidotrapporna från ingångshallen, på utsidan av rotundan, utgör en av de märkligaste rumsskapelserna i Norden. Stadsbiblioteket betraktas som ett av Gunnar Asplunds främsta verk och har rönt stor internationell uppmärksamhet. Stadsbiblioteket har i sin helhet och i detaljer stora arkitekturhistoriska- och arkitektoniska värden.

Interiört har byggnaden en disposition med samkomponerad fast och lös inredning som bildar en miljö av stort pedagogiskt- och konstnärligt värde. Den välgestaltade helheten och den konstnärliga utsmyckningen, skapad av arkitekten själv tillsammans med några av tidens främsta konstnärer bildar miljöer av stort

Datum
2010-02-23

Beteckning
221-1993-21468
432-08-7020

pedagogiskt-, konsthistoriskt- och konstnärligt värde. Den bevarade ursprungliga användningen av rotundan, läsesalar och barnavdelning bidrar till den stora upplevelsen av interiören och ger ett kontinuitetsvärde.

Byggnaden är ett tidstypiskt exempel på en genomförd idé om folkbibliotekets utformning och besitter mycket höga socialhistoriska- och samhällshistoriska värden.

Asplunds huvudbibliotek och intilliggande lamellhus är ett exempel på det sena 1920-talets stadsplanetänkande. Även parkanläggningen med damm, bäck, planteringar, gräsytor och konstverk, likaså skapad av Asplund, uppvisar en för tiden djärv och fantasirik skapelse med en helt nyskapande estetisk utformning. Parkanläggningen i sig har ett högt kulturhistoriskt värde. Sammantaget bildar Stockholms Stadsbibliotek med parkanläggning en miljö med utomordentliga kulturhistoriska värden och utgör ett nationalmonument.

Motivering till avslag av väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av lamellhusen

De tre lamellhusen, annexbyggnaderna, är uppförda i enlighet med den stadsplan som Asplund arbetade med sedan 1918. Några av tidens mest framträdande arkitekter, Ivar Tengbom, Erik Lallerstedt och Paul Hedqvist, har ritat lamellbyggnaderna. Stadsbiblioteksbyggnaden har därmed ett samband med de tre lamellerna. Stadsbiblioteket framträder dock främst som en solitär varför Länsstyrelsen anser att byggnadsminnesförklaringen bör omfatta bilbioteksbyggnaden och den tillhörande parken. Ett annat skäl till att Länsstyrelsen avslår väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av lamellhusen är att Stockholms stad inte i nuläget är beredda att låta byggnadsminnesförklaringen omfatta dessa. Om förutsättningarna ändras i framtiden kvarstår möjligheten att utöka byggnadsminnet.

Historik

Stadsbibliotekets huvudbyggnad i korsningen Sveavägen/Odengatan invigdes år 1928. Planeringen hade pågått sedan 1918 då staden fick en donation från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse som finansierade projektet. Sociala och politiska ambitioner låg bakom idén om ett kommunalt inrättat bibliotek för stadens invånare. Ett av motiven för att öka läskunnigheten och läsintresset var att få moraliskt högtstående och demokratiska medborgare. Många andra länder låg långt före Sverige i frågan om folkbibliotek, bl. a. USA och England samt även i de nordiska grannländerna.

Arkitekt Gunnar Asplunds plan för Stockholms stadsbibliotek utgjordes av en cylindrisk byggnad omgiven av fyra sammanbyggda flyglar. Cylindern innehöll avdelningar för skönlitteratur samt ett stort bokmagasin. I flyglarna fanns utrymme för facklitteratur, dagstidningar, periodica samt barn- och

ungdomsavdelningen med egen ingång från parken. Tjänsterummen förlades till våningen högst upp i huset.

Den första byggnadsetappen omfattade den cylindriska mittbyggnaden samt de södra, östra och norra längorna vilka invigdes i mars 1928. Den västra längan som slöt det kvadratiske komplexet uppfördes 1932. I samband med att stadsbiblioteket byggdes uppfördes även de två basarbyggnaderna mot Sveavägen samt parken med dammen nedanför Observatoriekullen. Biblioteksbyggnaden uppfördes efter de principer för folkbibliotek som Asplund hade studerat i USA. Detta innebar att biblioteket skulle vara tillgängligt för alla och bygga på ett öppet hyllsystem där allmänheten själv kunde välja bland böckerna. En upplysningsdisk med utbildad personal kunde hjälpa till med sökningar och information. Vidare ingick en särskild barn- och ungdomsavdelning, föreläsningssalar och rum för kollektiva studier i de amerikanska folkbiblioteken. Detta mönster följdes också huvudsakligen i Stockholm.

Den konstnärliga utsmyckningen utgjordes bl. a. av reliefer i stucco-lustro med motiv ur Iliaden av skulptören Ivar Johnsson i entréhallen och av en svit muralmålningar med motiv ur en svensk folkvisa utförda av Hilding Linnquist i en av de stora salarna, samt en gobeläng av samme konstnär i en av de mindre läsesalarna. Till barnens sagorum utförde Nils Dardel en väggmålning med sagomotiv och till ett av barnens biblioteksrum bidrog Alf Munthe med en takmålning med motiv från stjärnhimlen. På övre våningen dekorerades stadsbibliotekariens rum med målade väggfält, och ytterligare några rum på samma våningsplan gavs dekorativa väggmålningar. Av målningarna på övre våningen finns endast målningarna i stadsbibliotekariens rum kvar. På fasaden finns en relief med 300 bilder med figurativa motiv från bibliotekets olika ämnesområden.

Huvuddelen av armaturer och möbler ritades av Gunnar Asplund själv i samarbete med möbelarkitekten Gustaf Bergström, och tillverkades av Nordiska kompaniet. En stor del av möblerna finns ännu kvar. Merparten av armaturerna är helt eller delvis ersatta med kopior av de ursprungliga. Gunnar Asplunds son Hans Asplund har under 1960-talet bidragit med tillägg såsom trappor från bokhall till första galleriet och tätare räcke runt gallerierna i rotundan. Dessa tillägg har utformats och anpassats efter ursprunglig inredning.

Gunnar Asplund har även utformat parken utmed Sveavägen, mellan Stadsbiblioteket och Handelshögskolan. Parken började anläggas år 1927. I förslaget medverkade även skulptören Ivar Johnsson. I den av Asplund och Johnsson föreslagna utformningen av området ingick en större dammanläggning. Dammen är närmare 100 meter lång och täcker en yta av 1840 kvadratmeter. Samtidigt med betongarbetena pågick även terrasserings- och vägarbeten samt förberedelser för plantering av pilarna omkring dammen. Även den stora gräsytan närmast Handelshögskolan iordningställdes. Anläggandet fortsatte och vägar,

Datum
2010-02-23

Beteckning
221-1993-21468
432-08-7020

trappor och diverse murarbeten samt den övre dammanläggningen, bäckfåran och pumphuset tillkom. Prydnadsbuskar och perenna växter planterades och i bäckfåran planterades vattenväxter. Ett skärmtak av betong uppfördes vid parkens södra entré mot Sveavägen, där också en låg mur och en sockel för Nils Möllerbergs konstverk *Ungdom* anordnades. Konstverket var en gåva av Eva Bonniers donationsnämnd och kom på plats 1934. År 1937 smyckades den nedre fångdammen med Ivar Johnssons bronsskulptur *Dansande ungdom*.

Ärendets handläggning

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Stadsbiblioteket, fastigheten Spelbomskan 6 (äldre fastighetsbeteckning), väcktes av Hans Asplund. Asplund inkom med en skrivelse till Riksantikvarieämbetet, daterad 1981-03-12. Ärendet registrerades 1983-09-14 och överfördes till Länsstyrelsen 1983-09-30. Den väckta frågan registrerades i Fastighetsdataregistret 1983-11-29.

Ytterligare en väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Stadsbibliotekets huvudbyggnad samt annexen, fastigheterna Spelbomskan 16, 3 och 13 väcktes i och med skrivelse daterad 2008-01-24 av Tomas Lewan SAR/MSA. Den väckta frågan registrerades i Fastighetsdataregistret 2008-01-28.

Stadsmuseiförvaltningen utförde år 2004 på uppdrag av Stockholms stad, Gatu- och fastighetskontoret, en byggnadshistorisk inventering och skrev förslag till skyddsföreskrifter för Stockholms stadsbibliotek. Stadsmuseets inventering samt förslag till skyddsföreskrifter har legat till grund för Länsstyrelsens beslut.

Upplysningar

Om det finns särskilda skäl, kan Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § lagen (1988:950) om kulturminnen m m lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid med skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar råd ifråga om underhåll av byggnadsminnet.

En vård- och utvecklingsplan bör upprättas för byggnadsminnet. Planen ska förenkla och förtydliga förhållningssättet till anläggningens kulturhistoriska värde samt precisera hur anläggningen skall bevaras och tas om hand. Om Länsstyrelsen har godkänt planen kan åtgärder som ligger i linje med denna hanteras utan Länsstyrelsens tillståndsprövning.

Kersti Lilja
Förste antikvarie

Karta med skyddsområdet markerat

